

Institut Biologii UMCS
Zakład Systematyki i Geografii Roślin

Dominik FIJAŁKOWSKI, Barbara TARANOWSKA,
Krystyna SAWA

**Zmiany w zachwaszczeniu pól uprawnych na glebach bielcowych, brunatnych,
rędzinach i czarnoziemach**

Изменения в засорении возделываемых полей на рендзинах, черноземах, а также
подзолистых и коричневых почвах

Changes in Weed Infestation of Cultivated Fields on Podzolic and Brown Soils, Rendzinas
and Chernozems

WSTĘP I METODA BADAŃ

Badania nad zachwaszczeniem pól uprawnych Lubelszczyzny rozpoczęto w r. 1973. Wybrano 4 pola (Pułankowice, Bezek, Dąbrowica, Hrubieszów) o powierzchni po ok. 1 ha, zróżnicowane pod względem typów glebowych (gleby bielcowe, rędziny, gleby brunatne, czarnoziemy) — tab. 1. W poszczególnych latach wykonywano na nich w okresie wczesnoletnim zdjęcia fitosocjologiczne metodą Braun-Blanqueta (1). Do analizy zmian zachwaszczenia wybrano tylko lata 1973, 1978 i 1986. W przypadku obiektu Hrubieszów wyniki zmian zachwaszczenia ogłoszono wcześniej (7), obecnie wykorzystano tylko podstawowe wnioski. Zwarcie roślin podano w skali 10-stopniowej. Pełny skład florystyczny zdjęć fitosocjologicznych podano w tab. 2–4. Gatunki, których ogólne średnie zwarcie wynosi 0,5% i jest wyższe oraz gatunki o średnim zwarcu niższym, ale charakterystyczne dla jednostek syntaksonomicznych zestawiono w tab. 5 i 6. Gatunki, które pojawiły się bez nawrotu w latach 1973 i 1978 zostały omówione w rozdziale „Analiza zachwaszczenia”. Łącznie opracowano 99 zdjęć fitosocjologicznych. Wyniki badań pobranych próbek glebowych zestawiono w tab. 1.

POŁOŻENIE I STOSUNKI PRZYRODNICZE

Pułankowice

Obiekt Pułankowice położony jest w odległości 5 km na północny wschód od Kraśnika, przy szosie Lublin–Kraśnik. Od strony północnej i wschodniej przylega do boru mieszanego sosnowo-dębowego, a od południa — do pól uprawnych. Równinny teren pokrywają gleby bielcowe

Tab. 1. Niektóre właściwości fizyczne i chemiczne gleb badanych pól
Some physical and chemical properties of the soils of the investigated fields

Miejscowość Locality	Grupa mechaniczna Mechanical group	Udział frakcji w % Share of fraction in %			Zawartość próchnicy w % Content of humus in %	Zawartość CaCO ₃ w % Content of CaCO ₃ in %	Zawartość w mg/100 g gleby Content of mg/100 g soil		pH	
		piasek sand	pył dust	il silt			P ₂ O ₅	K ₂ O	w 1n KCl in 1n KCl	w H ₂ O in H ₂ O
Dąbrowica	utwór pyłowy zwykły common dusty formation	1	74	25	1,55	0,0	15,1	16,7	4,9	5,7
Pułankowice	piasek gliniasty mocny strong loamy sand	51	31	18	1,65	0,0	3,0	18,3	4,6	5,3
Bezek	głina ciężka heavy loam	21	29	50	2,07	8,7	7,5	28,6	6,4	7,1

wytworzone z piasków słabogliniastych i gliniastych o odczynie słabo kwaśnym. Sumy opadów rocznych wynoszą średnio 600 mm, średnie temperatury roczne — ok. 6,5°C. Opady rozkładają się dość równomiernie w ciągu roku, stąd okolice Kraśnika stanowią korzystną bazę dla gospodarki, zarówno dla upraw roślin zbożowych, jak i okopowych.

Bezek

Obiekt położony jest w obrębie Wyżyny Lubelskiej, wśród Pagórów Chełmskich. Badane pole znajduje się przy szosie Chełm–Lublin, w odległości 10 km na zachód od Chełma. Powierzchnia badawcza ma niewielki spadek ku wschodowi i południowi. Glebę tworzą ciężkie rędziny kredowe o kolorze czarnoszarym na skutek dużej zawartości próchnicy i zwiertzałej kredy, o zawartości wapnia ponad 30%. Sumy rocznych opadów wynoszą średnio ok. 500 mm. Średnie temperatury roczne powietrza — ok. 7,0°C. Wynika stąd, że klimat jest tu bardzo korzystny, szczególnie dla upraw zbóż, a podłoże bogate w wapń również pozwala na uprawianie buraków cukrowych.

Dąbrowica

Obiekt położony jest na Płaskowyżu Nałęczowskim, przy szosie Lublin–Nałęczów, w granicach miasta Lublina. Gleba wytworzona jest z typowych lessów, nieco tylko wymytych w wierzchnich warstwach. Sumy rocznych opadów wynoszą średnio ok. 530 mm. Średnie temperatury roczne 7,3°C. Zarówno klimat, jak i gleba są bardzo sprzyjające dla uprawy, zarówno roślin zbożowych, jak i okopowych.

ANALIZA ZACHWASZCZENIA

Pułankowice

Wykonano 27 zdj. fitosoc. według grup uprawowych (oziminy, jare, okopowe) i gatunków roślin uprawnych (tab. 2).

Grupa A — chwasty, które w bardzo znacznym stopniu zmniejszyły swój udział w uprawach na glebach bielicowych, to następujące gatunki: *Cirsium arvense*, *Equisetum arvense*, *Conyza canadensis*, *Spergula arvensis*, *Setaria glauca*, *Scleranthus annuus*, *Spergularia rubra*, *Sonchus arvensis*, *Vicia tetrasperma*. Nie pojawiły się w r. 1986 zupełnie następujące gatunki: *Agrostis tenuis*, *Centaurea cyanus*, *Cerastium holosteoides*, *Campanula rotundifolia*, *Anagallis minima*, *Digitalis ischaemum*, *Erodium cicutarium*, *Geranium pusillum*, *Glechoma hederacea*, *Gypsophila muralis*, *Galeopsis pubescens*, *Herniaria hirsuta*, *Lolium perenne*, *Myosotis arvensis*, *M. stricta*, *Oxalis stricta*, *Polycnemum arvense*, *Polygonum aviculare*, *Potentilla anserina*, *Plantago lanceolata*, *P. major* ssp. *intermedia*, *Poa annua*, *Raphanus raphanistrum*, *Ranunculus repens*, *Sonchus asper*, *S. oleraceus*, *Taraxacum officinale*, *Veronica chamaedrys*, *V. triphyllos*, *V. verna*, *V. persica*, *Vicia angustifolia*.

Grupa B — chwasty, które zwiększyły swój udział w r. 1986, należą przede wszystkim do następujących gatunków: *Anagallis arvensis*, *Capsella bursa-pastoris*, *Galinsoga parviflora*, *G. ciliata*, *Polygonum persicaria*, *P. lapathifolium*, *Setaria viridis*, *Stellaria media*, *Stachys palustris*, *Viola arvensis* i *Vicia hirsuta*.

Grupa C — chwasty, które zachowały w przybliżeniu stopień zachwaszczenia taki, jak w r. 1973, reprezentowane są głównie przez następujące gatunki: *Agrostis stolonifera*, *Elymus repens*, *Apera spica-venti*, *Anthemis arvensis*, *Amaranthus retroflexus*, *Chenopodium album*, *Convolvulus arvensis*, *Echinochloa crus-galli*, *Galeopsis tetrahit*, *Filaginella uliginosa*, *Galeopsis ladanum*, *Mentha arvensis*, *Silene alba*, *Bilderdykia convolvulus*, *Rumex acetosella*, *Sinapis arvensis*, *Matricaria perforata*, *Veronica arvensis*.

Bezek

Wykonano 20 zdj. fitosoc. według grup uprawowych (oziminy, jare, okopowe) i gatunków roślin uprawnych (tab. 3).

Grupa A — chwasty, które w znacznym stopniu zmniejszyły swój udział w uprawach na rędzinach kredowych, reprezentowane są głównie przez następujące gatunki: *Adonis aestivalis*, *Anagallis arvensis*, *A. foemina*, *Consolida regalis*, *Cirsium arvense*, *Centaurea cyanus*, *Euphorbia exigua*, *Buglossoides arvensis*, *Silene noctiflora*, *Myosotis arvensis*, *Medicago lupulina*, *Papaver rhoeas*, *Sonchus arvensis*, *Viola arvensis*.

Nie pojawiły się powtórnie w r. 1986 następujące gatunki: *Aethusa cynapium*, *Arenaria serpyllifolia*, *Anthemis arvensis*, *Atriplex patula*, *Echinochloa crus-galli*, *Falcaria vulgaris*, *Geranium dissectum*, *Glechoma hederacea*, *Gypsophila muralis*, *Geranium pusillum*, *Mentha arvensis*, *Neslia paniculata*, *Polygonum persicaria*, *P. lapathifolium*, *Ranunculus arvensis*, *Stachys annua*, *Sherardia arvensis*, *Sonchus asper*, *S. oleraceus*, *Setaria glauca*, *Valerianella dentata*, *Veronica polita*.

Grupa B — chwasty, które w międzyczasie (do r. 1986) zwiększyły swój udział, należą głównie do następujących gatunków: *Avena fatua*, *Agrostis stolonifera*, *Amaranthus retroflexus*, *Convolvulus arvensis*, *Euphorbia helioscopia*, *Galium spurium*, *Lapsana communis*, *Lamium amplexicaule*, *Silene alba*, *Stachys palustris*, *Matricaria perforata*, *Vicia hirsuta*.

Grupa C — chwasty, które utrzymały w zasadzie swoją zasobność, należą przede wszystkim do następujących gatunków: *Elymus repens*, *Apera spica-venti*, *Chenopodium album*, *Campanula rapunculoides*, *Capsella bursa-pastoris*, *Euphorbia platyphyllos*, *Galium aparine*, *Galeopsis tetrahit*, *Bilderdykia convolvulus*, *Stellaria media*, *Sinapis arvensis*, *Setaria viridis*, *Vicia tetrasperma*, *Veronica arvensis*, *V. persica*.

Dąbrowica

Wykonano 18 zdj. fitosoc. według grup uprawowych (oziminy, jare, okopowe) i gatunków roślin uprawnych (tab. 4).

Grupa A — chwasty, które zmniejszyły swój udział w uprawach, należą do następujących gatunków: *Agrostis stolonifera*, *Chenopodium album*, *Conyza*

Tab. 5. Średnie pokrycie chwastów w 4 miejscowościach o różnych glebach i w 3 okresach badawczych (1973, 1978, 1986)
Mean weed coverage in 4 localities with different soils and in 3 investigation periods (1973, 1978, 1986)

Gatunki chwastów Weed species	Średnie z lat – Mean cover during											
	zboża ozime winter cereals				zboża jare spring cereals				okopowe root-crops			
	73	78	86	ogólnie total	73	78	86	ogólnie total	73	78	86	ogólnie total
A. Gatunki chwastów zmniejszające swój udział w uprawach – Weed species which decreased the cover												
<i>Vicia tetrasperma</i>	3,5	3,5	3,2	3,3	3,0	1,7	-	1,7	0,7	0,2	-	0,3
<i>Consolida regalis</i>	2,5	3,7	1,7	2,7	1,7	-	0,5	0,7	0,5	-	-	0,2
<i>Scleranthus annuus</i>	4,2	-	0,2	1,5	2,7	-	0,7	1,2	1,0	-	-	0,3
<i>Spergula arvensis</i>	5,0	0,7	0,7	2,2	1,0	2,5	-	1,2	0,5	2,2	-	0,9
<i>Adonis aestivalis</i>	2,2	1,2	1,5	1,7	1,2	-	-	0,4	-	-	-	-
<i>Anagallis foemina</i>	0,5	-	0,2	0,2	0,5	0,5	0,5	0,5	-	0,5	-	0,1
<i>Euphorbia exigua</i>	1,0	1,2	1,0	1,1	-	1,2	0,5	0,6	-	1,2	-	0,4
<i>Silene noctiflora</i>	2,2	-	0,2	0,7	2,2	0,5	1,2	1,3	1,0	-	-	0,3
<i>Stachys annua</i>	1,5	-	-	0,5	0,5	-	-	0,2	-	0,5	-	0,2
<i>Centaurea cyanus</i>	3,8	1,2	1,5	2,2	3,5	1,2	1,7	2,2	1,2	0,2	-	0,5
<i>Digitaria ischaemum</i>	2,5	-	-	0,8	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Lamium amplexicaule</i>	0,7	-	-	0,2	-	-	-	-	1,5	-	-	0,6
<i>Veronica polita</i>	2,0	-	-	0,7	1,2	-	-	0,4	2,0	-	-	0,7
<i>Sonchus asper</i>	2,5	0,7	-	1,1	1,2	-	-	0,4	1,5	0,7	-	0,7
<i>Sonchus oleraceus</i>	1,2	-	-	0,4	0,5	2,0	-	0,8	1,2	0,2	-	0,5
<i>Setaria glauca</i>	3,0	2,0	1,5	2,2	3,7	2,5	2,7	3,0	5,7	3,0	3,5	4,2
<i>Sonchus arvensis</i>	1,5	2,0	1,0	1,5	4,0	4,5	3,0	3,7	3,0	1,5	3,2	2,6
<i>Stellaria media</i>	6,0	0,7	1,7	2,8	8,0	0,7	3,5	4,2	10,5	9,0	8,0	9,2
<i>Rumex acetosella</i>	-	-	-	-	0,5	2,5	1,5	1,5	-	-	-	-
<i>Chenopodium album</i>	7,5	4,7	7,0	6,4	10,7	4,2	10,5	8,5	12,5	10,2	9,7	10,2
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	1,7	-	2,0	1,2	1,5	-	0,5	0,7	1,0	0,7	0,7	0,8
<i>Polygonum aviculare</i>	3,7	3,7	2,0	3,2	4,0	1,2	0,2	1,8	1,0	-	1,2	0,7
<i>Conyza canadensis</i>	3,7	3,0	2,2	3,0	7,7	1,7	0,7	3,4	1,2	0,5	0,7	0,8
<i>Tussilago farfara</i>	5,5	2,0	0,7	2,6	3,5	-	1,7	1,6	0,2	0,2	-	0,1
<i>Elymus repens</i>	9,7	8,0	4,7	7,5	9,0	1,2	5,5	5,2	5,0	3,5	2,7	3,6
<i>Anthemis arvensis</i>	0,5	-	0,5	0,3	1,7	1,7	0,5	1,3	1,2	2,2	0,7	1,4
<i>Anagallis arvensis</i>	2,5	-	1,5	1,3	2,2	2,0	2,0	2,0	3,5	0,2	1,2	1,7
<i>Arenaria serpyllifolia</i>	1,5	-	-	0,5	1,7	-	-	0,6	0,7	-	-	0,2
<i>Cirsium arvense</i>	4,0	3,2	2,0	3,0	5,0	3,0	2,5	3,8	4,0	3,5	1,7	2,8
<i>Campanula rapunculoides</i>	2,0	2,5	1,2	2,0	0,5	2,0	1,2	1,2	1,2	-	-	0,4
<i>Equisetum arvense</i>	5,7	2,5	2,0	3,4	2,2	1,7	1,7	1,7	6,2	2,7	3,0	4,0
<i>Glechoma hederacea</i>	0,2	2,0	-	0,7	1,5	1,2	-	0,9	0,2	0,7	-	0,3
<i>Filaginella uliginosa</i>	0,5	3,0	0,2	1,2	1,7	3,2	0,5	1,8	0,5	1,0	0,5	0,7
<i>Gypsophila muralis</i>	2,5	2,5	-	1,5	2,5	-	-	0,8	2,2	-	-	0,7
<i>Galium aparine</i>	0,2	-	0,2	0,1	1,5	-	0,5	0,7	3,0	1,7	1,5	2,1
<i>Myosotis arvensis</i>	1,0	0,2	0,5	0,6	2,0	2,5	0,2	1,6	1,7	0,5	-	0,7
<i>Polycnemum arvense</i>	2,5	0,2	-	0,8	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Polygonum persicaria</i>	3,2	0,7	0,5	1,5	4,2	-	1,5	1,9	4,0	3,2	-1,0	2,7
<i>Polygonum lapathifolium</i>	0,7	-	-	0,2	0,2	-	0,7	0,3	5,2	2,7	2,5	3,5
<i>Sinapis arvensis</i>	8,5	2,0	4,0	4,8	4,5	2,5	4,0	3,6	5,7	7,2	3,2	5,1
B. Gatunki chwastów zwiększające swój udział w uprawach – Weed species which increased the cover												
<i>Apera spica-venti</i>	2,8	6,0	3,8	4,2	1,2	4,0	1,5	2,2	-	-	-	-
<i>Avena fatua</i>	-	0,9	4,2	1,7	-	3,8	4,2	2,1	-	0,5	1,2	0,6
<i>Galinsoga parviflora</i>	-	-	10,0	3,5	1,2	3,5	5,2	3,4	5,5	8,0	9,7	7,7
<i>Galinsoga ciliata</i>	-	1,2	4,2	1,8	-	2,5	7,5	3,4	0,5	3,5	3,0	2,3
<i>Convolvulus arvensis</i>	4,2	3,0	4,7	4,0	2,0	1,7	2,5	2	3,5	1,5	5,0	3,3
<i>Bilderdykia convolvulus</i>	5,2	2,7	2,5	3,5	2,7	1,7	3,7	2,7	4,7	2,0	4,5	3,7
<i>Stachys palustris</i>	0,7	0,7	0,5	0,7	0,5	1,2	1,0	0,9	1,2	0,5	4,8	1,8
C. Gatunki chwastów, które nie zmieniły swego udziału w uprawach – Weed species that did not change the cover												
<i>Papaver rhoeas</i>	4,0	3,8	2,0	2,6	3,2	0,5	0,5	1,4	0,2	1,5	-	0,6
<i>Echinochloa crus-galli</i>	-	-	0,7	0,2	-	-	2,2	0,7	9,7	10,2	5,0	8,3
<i>Euphorbia helioscopia</i>	1,2	-	0,2	0,5	-	0,5	0,5	0,3	0,5	0,7	3,2	1,5
<i>Matricaria perforata</i>	0,5	2,2	2,5	1,7	4,4	2,5	3,7	3,6	2,5	0,5	1,2	1,4
<i>Veronica persica</i>	1,2	-	-	0,6	0,7	-	1,2	0,7	3,2	1,7	2,5	2,3
<i>Agrostis stolonifera</i>	3,8	1,0	1,0	1,9	-	2,5	1,7	1,6	-	-	-	-
<i>Galeopsis tetrahit</i>	2,0	0,5	1,0	1,2	1,5	0,5	2,7	1,6	3,0	2,2	0,5	1,7
<i>Mentha arvensis</i>	1,7	2,2	0,5	1,5	1,0	1,2	2,0	1,4	1,2	0,2	1,2	0,9
<i>Silene alba</i>	1,7	0,7	-	0,8	1,2	0,7	1,0	1,0	0,5	0,2	1,2	0,7
<i>Medicago lupulina</i>	0,7	-	1,0	0,6	2,2	1,2	-	1,8	-	0,7	-	0,2
<i>Viola arvensis</i>	2,2	1,2	1,2	1,6	3,0	0,7	1,0	1,0	2,7	0,7	0,7	1,4
<i>Veronica arvensis</i>	1,2	1,0	0,5	0,8	2,7	1,7	2,2	2,2	2,2	1,2	2,5	2,0
<i>Vicia hirsuta</i>	2,5	2,5	4,0	3,0	2,7	1,2	2,5	1,8	1,5	-	-	0,5

Tab. 6. Różnice w zachwaszczeniu pól między latami 1973 i 1986 w uprawach zbóż ozimych i jarych oraz okopowych, zmiany w zasobności chwastów
Differences in weed infestation of fields in 1973 and 1986 in spring and winter crops and in root-crops; changes in weed availability

Nazwa gatunku Name of species	Pokrycie chwastów w % Cover of weeds in %			Średnia różnica pokryć Differences of mean cover	Średnie pokrycie z 4 miejscowości Average coverage in 4 localities	Zmiany zasobności w r. 1986 w % Changes in weed availability in 1986 in %
	zboża ozime winter cereals	zboża jare spring cereals	okopowe root-crops			
A. Gatunki, które zmniejszyły zwarcie – Weed species which decreased the cover						
! <i>Arenaria serpyllifolia</i>	1,5	2,0	–	1,2	0,2	100
! <i>Gypsophila muralis</i>	2,0	2,5	2,0	2,2	1,0	100
! <i>Myosotis arvensis</i>	–	2,0	2,0	1,3	1,0	100
! <i>Silene noctiflora</i>	2,0	2,0	1,0	1,7	0,8	100
! <i>Polygonum aviculare</i>	2,5	1,5	–	1,3	0,8	100
! <i>P. lapathifolium</i> ssp. <i>lapath.</i>	–	–	1,0	0,3	0,3	100
! <i>Spergula arvensis</i>	5,0	1,0	–	2,0	1,4	100
! <i>Scleranthus annuus</i>	4,0	–	1,0	1,7	0,9	100
! <i>Sonchus asper</i>	2,5	1,0	1,5	1,7	0,8	100
! <i>S. oleraceus</i>	1,0	–	1,0	0,7	0,6	100
! <i>Veronica polita</i>	2,0	1,0	2,0	1,7	0,6	100
<i>Tussilago farfara</i>	5,5	2,5	–	2,7	1,5	89
<i>Anthemis arvensis</i>	0,0	2,0	1,0	1,0	0,9	86
<i>Conyza canadensis</i>	2,0	8,0	1,0	3,7	2,4	85
<i>Polygonum persicaria</i>	3,0	2,5	3,0	2,8	2,0	77
<i>Galium aparine</i>	1,0	2,0	1,5	1,5	1,0	75
<i>Viola arvensis</i>	1,0	2,0	3,0	2,0	1,5	75
<i>Adonis aestivalis</i>	1,0	1,0	–	0,7	0,7	67
<i>Centaurea cyanus</i>	3,0	1,5	1,0	1,8	1,5	65
<i>Achillea millefolium</i>	0,3	1,0	0,0	0,4	0,4	62
<i>Cirsium arvense</i>	2,0	2,5	3,0	2,5	3,2	58
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	0,0	1,5	1,0	0,8	0,9	55
<i>Consolida regalis</i>	0,0	2,0	–	0,7	1,2	50
<i>Equisetum arvense</i>	4,0	0,0	3,0	2,3	3,0	50
<i>Polygonum lapathifolium</i> ssp. <i>incanum</i>	–	–	2,5	0,8	1,3	50
<i>Vicia tetrasperma</i>	0,0	3,0	–	1,0	1,8	50
<i>Elymus repens</i>	5,0	3,5	3,0	3,8	5,3	48
<i>Anagallis arvensis</i>	1,0	0,0	2,5	1,2	1,7	47
<i>Stellaria media</i>	4,0	4,5	2,5	3,7	5,0	45
<i>Sinapis arvensis</i>	4,5	0,5	2,0	2,3	4,5	39
<i>Setaria glauca</i>	1,5	1,0	2,5	1,7	3,0	38
<i>Sonchus arvensis</i>	0,5	1,0	0,0	0,5	2,6	18
<i>Chenopodium album</i>	0,0	0,5	1,5	0,7	8,6	6
B. Gatunki, które zwiększyły zwarcie – Weed species which increased the cover						
<i>Galinsoga ciliata</i>	4,0	7,5	3,0	4,8	2,5	100
<i>Stachys palustris</i>	–	1,0	3,0	1,3	1,1	80
<i>Galinsoga parviflora</i>	10,0	4,0	5,5	6,5	5,0	75
<i>Avena fatua</i>	4,0	0,0	1,0	1,7	1,6	55
<i>Amaranthus retroflexus</i>	0,3	–	0,5	0,3	0,3	43
<i>Convolvulus arvensis</i>	1,0	0,5	1,5	1,0	3,1	24
<i>Apera spica-venti</i>	1,0	0,0	–	0,3	2,0	20
C. Gatunki, zmieniające swój udział w zależności od grupy upraw – Weed species that changed the cover depending on crop group						
<i>Galeopsis tetrahit</i>	1,0	(1,5)	3,0	0,8	1,5	92
<i>Papaver rhoeas</i>	0,0	3,0	(1,0)	0,7	1,5	80
<i>Bilderdykia convolvulus</i>	2,5	(1,0)	0,5	0,7	3,3	77
<i>Mentha arvensis</i>	2,0	(1,0)	0,0	0,3	1,3	75
<i>Veronica persica</i>	2,0	(1,0)	0,5	0,5	1,2	70
<i>Silene alba</i>	2,0	0,0	(1,0)	0,3	0,8	67
<i>Campanula rapunculoides</i>	1,0	(1,0)	1,0	0,3	1,3	67
<i>Matricaria perforata</i>	(2,5)	0,5	1,5	0,2	2,3	64
<i>Euphorbia helioscopia</i>	0,8	–	(3,0)	0,8	0,7	(55)
<i>Medicago lupulina</i>	(1,0)	2,0	–	0,3	0,8	50
<i>Agrostis stolonifera</i>	3,0	(2,0)	–	0,3	1,2	25
<i>Veronica arvensis</i>	1,0	1,0	(0,5)	0,5	1,7	25
<i>Echinochloa crus-galli</i>	(1,0)	(2,0)	5,0	0,7	3,1	20
<i>Setaria viridis</i>	3,0	(3,0)	3,0	1,0	1,7	(15)
<i>Vicia hirsuta</i>	(1,5)	(0,5)	1,5	0,2	1,8	(8)

Objaśnienia: ! – gatunki, które nie pojawiły się w r. 1986, dane dotyczą lat 1973 i 1978; dane w nawiasie dotyczą gatunków, których zasobność w r. 1986 wzrosła.
Explanation: ! – species that did not appear in 1986, data for 1973 and 1978; in brackets, data for species whose resources increased in 1986.

Wzrostki zbierane w czasie dorobku siana (1911) i dorobku kosi (1912) zostały poddane badaniom fizykochemicznym. A. M. F. G. (1911) i (1912) zostały poddane badaniom fizykochemicznym. A. M. F. G. (1911) i (1912) zostały poddane badaniom fizykochemicznym.

Nazwa rośliny	Wzrostki zbierane w czasie dorobku siana (1911)	Wzrostki zbierane w czasie dorobku kosi (1912)	Wzrostki zbierane w czasie dorobku siana (1911)				Wzrostki zbierane w czasie dorobku kosi (1912)					
			Wzrostki	Wzrostki	Wzrostki	Wzrostki	Wzrostki	Wzrostki	Wzrostki	Wzrostki		
<i>Chenopodium album</i>	7,5	4,7	7,0	6,4	10,7	4,2	10,5	8,5	12,5	10,2	9,7	10,2
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	1,7	·	2,0	1,2	1,5	·	0,5	0,7	1,0	0,7	0,7	0,8
<i>Polygonum aviculare</i>	3,7	3,7	2,0	3,2	4,0	1,2	0,2	1,8	1,0	·	1,2	0,7
<i>Conyza canadensis</i>	3,7	3,0	2,2	3,0	7,7	1,7	0,7	3,4	1,2	0,5	0,7	0,8
<i>Tussilago farfara</i>	5,5	2,0	0,7	2,6	3,5	·	1,7	1,6	0,2	0,2	·	0,1
<i>Elymus repens</i>	9,7	8,0	4,7	7,5	9,0	1,2	5,5	5,2	5,0	3,5	2,7	3,6
<i>Anthemis arvensis</i>	0,5	·	0,5	0,3	1,7	1,7	0,5	1,3	1,2	2,2	0,7	1,4
<i>Anagallis arvensis</i>	2,5	·	1,5	1,3	2,2	2,0	2,0	2,0	3,5	0,2	1,2	1,7

canadensis, *Galium aparine*, *Polygonum persicaria*, *P. lapathifolium*, *Sonchus arvensis* i *Vicia tetrasperma*.

Dość duża grupa chwastów nie pojawiła się w r. 1986. Są to następujące gatunki: *Artemisia vulgaris*, *Anagallis arvensis*, *Anthemis arvensis*, *Arenaria serpyllifolia*, *Avena fatua*, *Bromus secalinus*, *Cirsium arvense*, *Cerastium holosteoides*, *Convolvulus arvensis*, *Anagallis minima*, *Euphorbia helioscopia*, *Equisetum arvense*, *Gypsophila muralis*, *Filaginella uliginosa*, *Lamium amplexicaule*, *Silene alba*, *Myosotis arvensis*, *Medicago lupulina*, *Polygonum heterophyllum*, *Plantago pauciflora*, *Papaver rhoeas*, *Rumex acetosella*, *Scleranthus annuus*, *Sonchus oleraceus*, *S. asper*, *Sagina nodosa*, *Stachys palustris*, *Veronica persica*, *V. arvensis*, *Viola arvensis*.

Grupa B — zwiększyły swój udział w uprawach następujące gatunki chwastów: *Apera spica-venti*, *Galinsoga ciliata*, *Mentha arvensis*, *Stellaria media*, *Tussilago farfara*.

Grupa C — zachowały mniej więcej swoje występowanie w uprawach następujące gatunki chwastów: *Elymus repens*, *Centaurea cyanus*, *Capsella bursa-pastoris*, *Echinochloa crus-galli*, *Galeopsis tetrahit*, *Galinsoga parviflora*, *Bilderdykia convolvulus*, *Sinapis arvensis*, *Setaria glauca*, *S. viridis*, *Matricaria perforata* i *Vicia hirsuta*.

Hrubieszów

Wykonano 34 zdj. fitosoc. na czarnoziemach. Spośród 81 gatunków chwastów 34 gatunki zmniejszyły swój udział w uprawach, a 23 gatunki pojawiły się tylko w pierwszym roku badań (r. 1973), a następnie nie występowały zupełnie; 10 gatunków zwiększyło swój udział, a 14 gatunków utrzymało mniej więcej swoją zasobność. Zagadnienia te zanalizowano w osobnej publikacji (7).

ANALIZA ŚREDNIEGO POKRYCIA CHWASTÓW

Średnie pokrycie chwastów uporządkowano według grup roślin uprawnych — ozimych, jarych i okopowych oraz poszczególnych lat badań i łącznie z 3 lat (tab. 5). Analiza wykazała zmiany w zachwaszczeniu, zwłaszcza między r. 1973 a r. 1986. Umożliwiło to uporządkowanie gatunków według podanych wyżej 3 grup. Uwidoczniły się też różnice w stopniu pokrycia tych samych gatunków w uprawach roślin ozimych, jarych i okopowych. Największe przywiązanie do upraw mają następujące gatunki: *Elymus repens*, *Agrostis stolonifera*, *Anagallis arvensis*, *Chenopodium album*, *Cirsium arvense*, *Convolvulus arvensis*, *Equisetum arvense*, *Galinsoga parviflora*, *G. ciliata*, *Gypsophila muralis*, *Mentha arvensis*, *Silene alba*, *Bilderdykia convolvulus*, *Sinapis arvensis*, *Stellaria media*.

Do upraw zbóż ozimych najwięcej przywiązane są następujące gatunki:

Apera spica-venti, *Centaurea cyanus*, *Consolida regalis*, *Campanula rapunculoides*, *Conyza canadensis*, *Herniaria hirsuta*, *Tussilago farfara*, *Vicia tetrasperma*, *V. hirsuta*, *Viola arvensis*, *Papaver rhoeas*, *Spergula arvensis*.

W zbożach jarych występują głównie: *Avena fatua*, *Conyza canadensis*, *Galeopsis tetrahit*, *Filaginella uliginosa*, *Matricaria perforata*, *Tussilago farfara*, *Viola arvensis*, *Polygonum persicaria*, *Sonchus arvensis*.

W roślinach okopowych rosną przede wszystkim: *Galeopsis tetrahit*, *Veronica persica*, *Polygonum persicaria*, *Setaria glauca* i *S. viridis*.

Wymienione wyżej gatunki stanowią stosunkowo największe zagrożenie dla wymienionych 3 grup upraw: ozimych, jarych i okopowych.

ANALIZA ZMIAN STOPNIA ZACHWASZCZENIA

Na podstawie badań stwierdzono, że niektóre gatunki chwastów pojawiały się w uprawach sporadycznie i okresowo. Wykazywały one minimalne pokrycie, zwłaszcza w r. 1973., a w następnych latach zamierały. Są to m. in.: *Gypsophila muralis*, *Myosotis arvensis*, *Silene noctiflora*, *Scleranthus annuus*, *Sonchus asper*, *S. oleraceus*, *Veronica polita* (tab. 6). Z kolei inna grupa pospolitych chwastów zmniejszyła zasobność we wszystkich uprawach do r. 1986 (grupa A), np.: *Elymus repens*, *Anthemis arvensis*, *Anagallis arvensis*, *Chenopodium album*, *Cirsium arvense*, *Centaurea cyanus*, *Capsella bursa-pastoris*, *Equisetum arvense*, *Conyza canadensis*, *Galium aparine*, *Polygonum persicaria*, *Sinapis arvensis*, *Setaria glauca*, *Sonchus arvensis*, *Stellaria media*, *Vicia tetrasperma* i *Viola arvensis*. Natomiast chwasty z grupy B zwiększały swój udział we wszystkich uprawach (ozimych, jarych, okopowych), np. *Apera spica-venti*, *Amaranthus retroflexus*, *Avena fatua*, *Convolvulus arvensis*, *Galinsoga parviflora*, *G. ciliata* i *Stachys palustris*. Niektóre chwasty zwiększyły udział w uprawach okopowych, a zmniejszyły w zbożowych lub odwrotnie (grupa C).

Zwiększyły udział następujące gatunki w uprawach roślin ozimych: *Medicago lupulina*, *Echinochloa crus-galli*, *Matricaria perforata*, *Vicia hirsuta*; w uprawach jarych: *Agrostis stolonifera*, *Campanula rapunculoides*, *Galeopsis tetrahit*, *Mentha arvensis*, *Bilderdykia convolvulus*, *Setaria viridis*, *Veronica persica*; w jarych i oziminach: *Echinochloa crus-galli* i *Vicia hirsuta*; w uprawach roślin okopowych: *Euphorbia helioscopia*, *Silene alba*, *Papaver rhoeas* i *Veronica arvensis*.

PORÓWNANIE ZASOBNOŚCI CHWASTÓW W R. 1973 I W R. 1986

W czasie badań stwierdzono, że pewne gatunki chwastów pojawiały się dość często w różnych uprawach, potem okresowo zanikały lub utrzymywa-

ły się nadal (tab. 6). Po r. 1973 wyginęły następujące gatunki: *Agrostis tenuis*, *Anchusa arvensis*, *Anagallis foemina*, *Aethusa cynapium*, *Atriplex patula*, *Arabidopsis thaliana*, *Bromus secalinus*, *Buglossoides arvensis*, *Campanula rotundifolia*, *Digitaria ischaemum*, *Erodium cicutarium*, *Euphorbia falcata*, *E. exigua*, *Geranium dissectum*, *Filaginella uliginosa*, *Galeopsis ladanum*, *Galium tricornerutum*, *G. spurium*, *Geranium pusillum*, *Herniaria hirsuta*, *Lamium amplexicaule*, *Lapsana communis*, *Lathyrus tuberosus*, *Myosotis stricta*, *Melampyrum arvense*, *Neslia paniculata*, *Oxalis stricta*, *Polycnemum arvense*, *Polygonum minus*, *Raphanus raphanistrum*, *Rumex acetosella*, *Spergularia rubra*, *Stachys annua*, *Trifolium campestre*, *Veronica triphyllos*, *V. verna*, *V. hederifolia*, *Vicia angustifolia*, *Valeriana dentata*.

Niektóre chwasty raczej przypadkowo znalazły się w uprawach (np. na skutek występowania ich na przydrożach, miedzach, przy łąkach), np.: *Medicago sativa*, *Agrostis tenuis*, *Artemisia vulgaris*, *Armoracia rusticana*, *Bidens tripartita*, *Cerastium holosteoides*, *C. arvense*, *Falcaria vulgaris*, *Glechoma hederacea*, *Galeopsis pubescens*, *Leontodon autumnalis*, *Lolium perenne*, *L. italicum*, *Lactuca serriola*, *Linaria vulgaris*, *Plantago major*, *Rorippa sylvestris*, *Ranunculus repens*, *Salvia verticillata*, *Stellaria graminea*, *Taraxacum officinale*, *Urtica dioica*, *Veronica chamaedrys*.

Stwierdzono wyraźne zmniejszenie stopnia zachwaszczenia, nawet uciążliwych chwastów. Więcej niż o 75% obniżyła się zasobność następujących gatunków: *Conyza canadensis*, *Galeopsis tetrahit*, *Anthemis arvensis*, *Gypsophila muralis*, *Galium aparine*, *Bilderdykia convolvulus*, *Polygonum persicaria*, *Papaver rhoeas*, *Spergula arvensis*, *Tussilago farfara*. O 50–75%: *Achillea millefolium*, *Anagallis foemina*, *Adonis aestivalis*, *Cirsium arvense*, *Centaurea cyanus*, *Capsella bursa-pastoris*, *Consolida regalis*, *Campanula rapunculoides*, *Equisetum arvense*, *Medicago lupulina*, *Veronica polita*, *V. persica*, *Vicia tetrasperma*, *Viola arvensis*. O 1–49%: *Elymus repens*, *Agrostis stolonifera*, *Anagallis arvensis*, *Chenopodium album*, *Convolvulus arvensis*, *Echinochloa crus-galli*, *Sinapis arvensis*, *Setaria glauca*, *S. viridis*, *Sonchus arvensis*, *S. oleraceus*, *Stellaria media*, *Veronica arvensis*.

Stosunkowo mała grupa chwastów zwiększała swój udział w uprawach do 50%: *Apera spica-venti*, *Amaranthus retroflexus*, *Convolvulus arvensis*, *Vicia hirsuta*; ponad 50%: *Avena fatua*, *Euphorbia helioscopia*, *Galinsoga parviflora*, *G. ciliata*, *Stachys palustris*.

Analiza średniego pokrycia poszczególnych gatunków chwastów w 4 miejscowościach wykazała, że spośród 55 gatunków tylko część można uznać za szkodliwe dla upraw rolnych. Gatunki o średnim pokryciu 1–2% to następujące: *Agrostis stolonifera*, *Apera spica-venti*, *Anagallis arvensis*, *Avena fatua*, *Centaurea cyanus*, *Consolida regalis*, *Campanula rapunculoides*, *Galeopsis tetrahit*, *Filaginella uliginosa*, *Gypsophila muralis*, *Galium aparine*, *Mentha arvensis*, *Plantago major* ssp. *intermedia*, *Polygonum lapathifolium*, *Papaver rhoeas*, *Spergula arvensis*,

Setaria viridis, *Stachys palustris*, *Tussilago farfara*, *Vicia tetrasperma*, *V. hirsuta*, *Viola arvensis*, *Veronica arvensis*, *V. persica*; 2,1–9% (najwyższe średnie pokrycie): *Elymus repens*, *Chenopodium album*, *Cirsium arvense*, *Convolvulus arvensis*, *Equisetum arvense*, *Conyza canadensis*, *Echinochloa crus-galli*, *Galinsoga parviflora*, *G. ciliata*, *Bilderdykia convolvulus*, *Polygonum persicaria*, *Sinapis arvensis*, *Setaria glauca*, *Sonchus arvensis*, *Stellaria media* i *Matricaria perforata*.

ANALIZA FITOSOCJOLOGICZNA

Na łączną liczbę stwierdzonych chwastów (141 gat.), 27 gat. należy do klasy *Secalietea* (tab. 7), a 33 gatunki do klasy *Chenopodietea*. Łącznie więc 60 gatunków (42%) zaliczono do wyróżniających zbiorowiska roślin segetalnych. Reprezentowane są one przez 10 zespołów: *Vicietum tetraspermae*, *Consolido-Brometum*, *Papaveretum argemones*, *Caucalido-Scandicetum*, *Digitarietum ischaemi*, *Echinochloo-Setarietum*, *Veronico-Fumarietum officinalis*, *Lamio-Veronicetum politae*, *Oxalido-Chenopodietum* i *Galinsogo-Setarietum*. Największe średnie zwarcie mają gatunki charakterystyczne zespołów: *Vicietum tetraspermae* (3,3%), *Echinochloo-Setarietum* (3,4%), *Galinsogo-Setarietum* (7,5%).

Gatunki charakterystyczne z klasy *Secalietea* wykazują łącznie pokrycie 20,1%, a z *Chenopodietea* — 46,3%.

Interesująco przedstawiają się zmiany zasobności gatunków charakterystycznych zespołów i klas (tab. 7). Największym ubytkom między zachwaszczeniem z r. 1973 i r. 1986 uległy następujące gatunki: *Bromus secalinus*, *Scleranthus annuus*, *Veronica dillenii*, *Aethusa cynapium*, *Silene noctiflora*, *Raphanus raphanistrum*, *Arabidopsis thaliana*, *Veronica triphyllos*, *Ranunculus arvensis*, *Stachys annua*, *Agrostemma githago*, *Digitaria ischaemum*, *Veronica polita*, *Buglossoides arvensis*, *Lapsana communis*, *Sonchus oleraceus*, *S. asper*, *Atriplex patula*, *Geranium pusillum* i *Lactuca serriola*.

Zwiększyły swój udział następujące gatunki: *Euphorbia falcata*, *Galium tricornutum*, *Galinsoga ciliata*, *Anchusa arvensis*, *Veronica agrestis*, *Lamium purpureum*, *Galium spurium*, *Galinsoga parviflora*, *Vicia sativa*, *Avena fatua*, *Euphorbia helioscopia*.

Utrzymały swoje średnie zwarcie następujące gatunki: *Apera spica-venti*, *Chenopodium album*, *Echinochloa crus-galli*, *Setaria viridis*, *Sonchus arvensis*, *Vicia hirsuta*.

Stwierdzono, że najbardziej zmalało pokrycie gatunków charakterystycznych następujących zespołów (tab. 7): *Papaveretum argemones*, *Digitarietum ischaemi* i *Lamio-Veronicetum politae*.

Zwiększyły swój udział gatunki charakterystyczne zespołów: *Galinsogo-Setarietum* i *Veronico-Fumarietum officinalis*.

Zachowały swój udział gatunki charakterystyczne zespołu *Echinochloo-Setarietum*.

Łącznie gatunki z klasy *Secalietea* zmniejszyły swój udział o 45,4%, a z klasy *Chenopodietea* — tylko o 33,6%.

PRZYCZYNY ZMIAN W ZACHWASZCZENIU PÓL UPRAWNYCH

Wieloletnie obserwacje wskazują, że stosowane herbicydy znacznie zmniejszają zachwaszczenie (4, 9). Pod ich wpływem młode, jednoroczne, czy dwuletnie chwasty zwykle zamierają całkowicie. Wieloletnie chwasty (byliny), jak *Cirsium arvense*, *Sonchus arvensis*, *Elymus repens*, bardzo często wytwarzające nowe pędy z dolnych części łodygi, zwykle jednak nie wydają już kwiatów. Mogą natomiast normalnie wyrastać wiosną następnego roku. Nadmierne i nieumiejętne stosowanie herbicydów powoduje często zahamowanie rozwoju roślin uprawnych i ich niedorozwój. Dzięki herbicydom ginie ok. 80% chwastów.

Innym czynnikiem ograniczającym zachwaszczenie jest uprawa mechaniczna, a zwłaszcza częste bronowanie, motyczkowanie i inne zabiegi agrotechniczne. Tą drogą zmniejsza się przeciętnie o 15% zachwaszczenie. Przy uprawach roślin okopowych ten sposób niszczenia chwastów może doprowadzić również do ograniczenia zachwaszczenia o ponad 80%. Znacznie słabiej ogranicza zachwaszczenie zmianowanie roślin uprawnych, w przybliżeniu o ok. 10%. Małe znaczenie w ograniczaniu chwastów mają gęstość zasiewu, rodzaj nawożenia (mineralny czy organiczny) i udoskonalone metody oczyszczania materiału siewnego.

WSPÓLZALEŻNOŚĆ ZWARCIA CHWASTÓW I STOPNIA POKRYCIA UPRAW ROLNYCH

Powszechnie znane jest zjawisko, że rzadkie uprawy roślin, zwłaszcza ozimych i jarych, są bardziej zachwaszczone niż uprawy zwarte (tab. 8).

Stwierdzamy bowiem na wszystkich 4 typach gleb wzrost zachwaszczenia w bardziej rozrzedzonych uprawach, zarówno w zbożach ozimych, jak i jarych oraz w roślinach okopowych. W ostatniej grupie (roślin okopowych) ta regularność nie jest wyraźna na skutek zmian wywołanych mechanicznym niszczeniem chwastów. Przy zwarciu upraw ok. 90% pokrycie przez chwasty wynosi we wszystkich miejscowościach ok. 20%, przy 80% — ok. 25%, przy 70% — 35% zachwaszczenia, przy 60% — 35%, przy 50% — 55% chwastów.

Przedstawioną współzależność należy traktować tylko jako jeden z wielu czynników mających wpływ na stopień zachwaszczenia roślin uprawnych.

Tab. 7. Wykaz 18 jednostek syntaksonomicznych oraz ich gatunków charakterystycznych z klas *Secalietea* i *Chenopodietea*
List of 18 syntaxonomical units and their characteristic species of the classes of *Secalietea* and *Chenopodietea*

L. p. No.	Nazwy jednostek syntaksonomicznych Name of syntaxonomical units	Średnie pokrycie w % Average coverage in %	Zmiany pokrycia i zasobności w % Changes of weed coverage and weed resources in %
1	2	3	4
1.	<i>Vicietum tetraspermae</i>		
	A. <i>Bromus secalinus</i>	0,2	100
	A. <i>Polygonum lapathif. ssp. incanum</i>	1,3	50
	A. <i>Vicia tetrasperma</i>	1,8	50
2.	<i>Consolido-Brometum</i>		
	A. <i>Consolida regalis</i>	1,1	50
3.	<i>Papaveretum argemones</i>		
	A. <i>Arabidopsis thaliana</i>	+	100
	A. <i>Veronica triphyllos</i>	+	100
4.	<i>Aphanion</i>		
	A. <i>Veronica hederifolia</i>	0,2	(50)
	A. <i>Papaver rhoeas</i>	1,5	80
5.	<i>Arnoseridion minimae</i>		
	A. <i>Scleranthus annuus</i>	0,9	100
	A. <i>Veronica dillenii</i>	0,2	100
6.	<i>Aperetalia</i>		
	B. <i>Apera spica-venti</i>	2,0	(20)
	A. <i>Vicia angustifolia</i>	0,3	85
	C. <i>V. hirsuta</i>	1,8	(8)
	A. <i>Spergula arvensis</i>	1,4	90
7.	<i>Caucalido-Scandicetum</i>		
	A. <i>Adonis aestivalis</i>	0,7	70
	A. <i>Anagallis foemina</i>	0,2	50
	A. <i>Euphorbia falcata</i>	0,2	(100)
	A. <i>Galium tricornutum</i>	0,2	(100)
8.	<i>Secalietalia, Caucalidion lappulae</i>		
	A. <i>Aethusa cynapium</i>	0,2	100
	B. <i>Avena fatua</i>	1,6	(55)
	A. <i>Euphorbia exigua</i>	0,7	50
	A. <i>Silene noctiflora</i>	0,8	100
	A. <i>Ranunculus arvensis</i>	+	100
	A. <i>Stachys annua</i>	0,2	100
9.	<i>Secalietea</i>		
	A. <i>Centaurea cyanus</i>	1,5	65
	A. <i>Vicia sativa</i>	0,7	(75)
	A. <i>Agrostemma githago</i>	+	100

Łączne pokrycie 27 gatunków z klasy *Secalietea* wynosi 20,1.

Total coverage for 27 species of *Secalietea* class is 20,1.

Ciąg dalszy tab. 7 – Table 7 continued

1	2	3	4
10.	<i>Digitarietum ischaemi</i>		
	A. <i>Digitaria ischaemum</i>	0,3	100
11.	<i>Echinochloo-Setarietum</i>		
	C. <i>Echinochloa crus-galli</i>	3,1	20
	A. <i>Raphanus raphanistrum</i>	0,3	100
12.	<i>Veronico-Fumarietum officinalis</i>		
	B. <i>Anchusa arvensis</i>	+	(100)
	A. <i>Lamium amplexicaule</i>	0,2	90
	A. <i>Veronica agrestis</i>	0,1	(100)
13.	<i>Lamio-Veronicetum politae</i>		
	A. <i>Veronica polita</i>	0,6	100
	A. <i>Buglossoides arvensis</i>	0,2	100
14.	<i>Oxalido-Chenopodietum polyspermi</i>		
	A. <i>Oxalis stricta</i>	0,1	75
	A. <i>Lapsana communis</i>	0,1	100
15.	<i>Galinsogo-Setarietum</i>		
	B. <i>Galinsoga parviflora</i>	5,0	(75)
	B. <i>G. ciliata</i>	2,5	(100)
16.	<i>Eu-Polygono-Chenopodion</i>		
	C. <i>Euphorbia helioscopia</i>	0,7	(55)
	A. <i>Lamium purpureum</i>	0,6	(80)
	A. <i>Sonchus asper</i>	0,7	100
	A. <i>S. oleraceus</i>	0,6	100
	C. <i>Veronica persica</i>	1,2	70
	C. <i>Matricaria perforata</i>	2,2	64
	A. <i>Atriplex patula</i>	+	100
	A. <i>Neslia paniculata</i>	+	50
	A. <i>Galium spurium</i>	0,1	(100)
17.	<i>Polygono-Chenopodietalia</i>		
	A. <i>Setaria glauca</i>	3,0	40
	A. <i>Sonchus arvensis</i>	2,6	20
	A. <i>Stellaria media</i>	5,0	45
	C. <i>Setaria viridis</i>	1,7	15
	A. <i>Rumex acetosella</i>	0,5	50
18.	<i>Chenopodietea</i>		
	A. <i>Chenopodium album</i>	8,6	5
	A. <i>Capsella bursa-pastoris</i>	0,9	55
	A. <i>Geranium pusillum</i>	0,3	100
	A. <i>Polygonum aviculare</i>	0,8	75
	A. <i>Lactuca serriola</i>	+	100
	A. <i>Conyza canadensis</i>	2,4	85
	A. <i>Tussilago farfara</i>	1,5	90

Łączne pokrycie 33 gatunków z klasy *Chenopodietea* wynosi 46,3.

Total coverage for 33 species of *Chenopodietea* class is 46,3.

Objaśnienia: + – gatunki sporadyczne; w nawiasach podano dane dotyczące gatunków, których pokrycie i ogólna zasobność wzrosły.

Explanation: + – sporadic species; in brackets, data for species, whose resources and coverage increased.

Tab. 8. Związek ogólnego stopnia pokrycia chwastów ze stopniem zwarcia roślin uprawnych w 3 grupach uprawnych
 Correlation between the general degree of weed coverage and the degree of coherence of cultivated plants in 3 crop groups

Pokrycie roślin uprawnych w % Coverage of crops in % Miejscowość Locality	Pokrycie chwastów w % Coverage of weeds in %			Średnio Mean
	zboża jare spring cereal	zboża ozime winter cereal	okopowe root-crops	
Pułankowice				
50	70	—	40	55
60	—	—	40	40
70	53	33	40	42
80	45	50	33	43
90	20	32	—	26
Bezek				
60	30	40	—	37
70	33	30	—	35
80	20	10	20	31
90	—	—	10	17
Dąbrowica				
70	40	—	30	35
80	17	25	30	26
90	—	—	12	12
Hrubieszów				
60	—	—	30	30
70	40	40	33	38
80	20	28	30	26
90	20	15	—	17

WNIOSKI

Przedstawione wyniki badań nad dynamiką zasobności chwastów na polach uprawnych można ogólnie ująć w następujący sposób:

1. Stwierdzono ogólne zmniejszenie zachwaszczenia o ok. 40%.

2. Zmniejszyły udział w zachwaszczeniu głównie następujące gatunki: *Elymus repens*, *Stellaria media*, *Bilderdykia convolvulus*, *Vicia tetrasperma*, *V. hirsuta*, *Galium aparine*, *Polygonum persicaria*.

3. Zachowały udział w uprawach głównie następujące gatunki: *Galeopsis tetrahit*, *Sinapis arvensis*, *Veronica persica*, *V. arvensis*, *Chenopodium album*, *Anagallis arvensis*, *Cirsium arvense*, *Polygonum aviculare*.

4. Zwiększyły udział w uprawach głównie następujące gatunki: *Equisetum arvense*, *Avena fatua*, *Sonchus arvensis*, *Setaria glauca*, *S. viridis*, *Convolvulus arvensis*, *Echinochloa crus-galli*.

5. Zmiany w stopniu zachwaszczenia upraw przedstawiały się różnie na różnych typach gleb i tak np.: *Avena fatua* zwiększał udział przede wszystkim na łąkach (Bezek), *Vicia tetrasperma* — na glebach bielcowych (Pułankowice) i łąkach (Bezek), *Stellaria media* — na glebach bielcowych (Pułankowice), *Matricaria perforata* — na łąkach (Bezek).

6. Przyczyną zaniku lub zmniejszenia pokrycia było przede wszystkim: stosowanie herbicydów (do 80%), uprawa mechaniczna i nawożenie (ok. 15%), zmianowanie (ok. 10%), w mniejszym stopniu — inne czynniki.

PIŚMIENNICTWO

1. Braun-Blanquet J.: Pflanzensoziologie. II, Auflage, Wien 1951.
2. Chałubińska A., Wilgat T.: Podział fizjograficzny woj. lubelskiego. [w:] Przewodnik V Zjazdu PTG, Lublin 1954.
3. Fijałkowski D.: Udział nowszych antropofitów i apofitów we florze woj. lubelskiego. [w:] Materiały Zakładu Fitosocjologii Stosowanej UW, nr 25, 81–95, Warszawa–Białowieża 1968.
4. Fijałkowski D.: Wpływ „Chwastoxu” na rośliny ruderalne. Folia Soc. Sci. Lubl. 16, nr 2, 77–82 (1974).
5. Fijałkowski D., Taranowska B.: Analiza systemu fitosocjologicznego zespołów synantropijnych na podstawie diagnozy różniczkowej Czekanowskiego. Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio C 30, 159–164 (1975).
6. Fijałkowski D.: Synantropy roślinne Lubelszczyzny. PWN, Warszawa–Łódź, 1978.
7. Fijałkowski D., Taranowska B., Sawa K.: Zmiany zachwaszczenia pól na czarnoziemach w Hrubieszowie. IUNG, Puławy 1987.
8. Kornas J.: Zespoły roślinne Jury Krakowskiej. Część I. Zespoły pól uprawnych. Acta Soc. Bot. Pol. 20, 361–438 (1950).
9. Kuźniewski E., Rola J.: Wpływ stosowania herbicydów na użytkach komunalnych w miastach na skład zbiorowisk synantropijnych. [w:] Materiały Zakładu Fitosocjologii Stosowanej UW 27, 39–49, Warszawa–Białowieża 1971.
10. Zinkiewicz W., Zinkiewicz A.: Atlas klimatyczny woj. lubelskiego na lata 1951–1960. Lub. Tow. Nauk., Lublin 1975.

РЕЗЮМЕ

В работе представлены результаты исследований динамики распространения сорняков на возделываемых полях. Исследования проводились в 4 местностях (Пуланковице, Безек, Домбровица, Хрубешув), представляющих 4 разных типа почв: подзолистые, рендзины, коричневые и лессовые черноземы. В каждой местности было выделено возделываемое поле площадью около 1 га, разделенное на 6–10 продольных крестьянских участков. На каждом участке были сделаны методом Браун-Бланкета фитосоциологические снимки, а также проводились общие наблюдения засоренности. Исследования были начаты в 1973 г. и повторены в 1978 и 1986 гг. Было собрано 108 фитосоциологических снимков, из них использовались 99. Через 14 лет были получены следующие результаты:

1. Засоренность уменьшилась на около 40%.
2. В засоренности уменьшилась доля главным образом следующих видов *Elymus repens*,

Stellaria media, *Bilderdykia convolvulus*, *Vicia tetrasperma*, *V. hirsuta*, *Galium aparine*, *Polygonum persicaria*.

3. Сохранились на обрабатываемых площадях главным образом следующие виды: *Galeopsis tetrahit*, *Sinapis arvensis*, *Veronica persica*, *V. arvensis*, *Chenopodium album*, *Anagallis arvensis*, *Cirsium arvense*, *Polygonum aviculare*.

4. Увеличились на обрабатываемых площадях прежде всего следующие виды: *Equisetum arvense*, *Avena fatua*, *Sonchus arvensis*, *Setaria glauca*, *S. viridis*, *Convolvulus arvensis*, *Echinochloa crus-galli*, *Galinsoga parviflora*, *G. ciliata*.

5. Изменения в степени засоренности возделываемых почв представлялись по-разному на разных типах почв, и так: *Avena fatua*, увеличил свою долю, главным образом, на рендзинах (Безек), *Vicia tetrasperma* в местности Пуланковице (подзолистые почвы) и Безек (рендзины), *Stellaria media* в селе Пуланковице (подзолистые почвы), *Matricaria perforata* (Пуланковице, Безек) (рендзины) и Домбровица (коричневые почвы).

6. Причиной исчезновения или уменьшения покрова являются, главным образом, использование гербицидов (до 80%), механическое возделывание и удобрение (около 15%), севооборот (около 10%) и в меньшей степени другие факторы.

SUMMARY

The dynamics of weed availability in cultivated fields was studied. 4 localities (Pułankowice, Bezek, Dąbrowica, Hrubieszów) were chosen which represent 4 different types of soil: podzolic, brown, rendzinas and chernozem lying on loess. In each locality a cultivated field of 1 hectare was selected, which was divided into 6–10 oblong farmer's plots. In each plot phytosociological records were taken with the Braun-Blanquet method and general observations were conducted on weed infestation. The investigations started in 1973 and were then repeated in 1978 and 1986. A total of 10 phytosociological records were taken, of which 99 records were used. The results obtained after 14 years can be summarized as follows:

1. A general decrease of weed infestation by 40% was found.

2. There was a drop in the occurrence of mainly the following species: *Elymus repens*, *Stellaria media*, *Bilderdykia convolvulus*, *Vicia tetrasperma*, *V. hirsuta*, *Galium aparine*, *Polygonum persicaria*.

3. Mainly the following species retained their percentage in the crops: *Galeopsis tetrahit*, *Sinapis arvensis*, *Veronica persica*, *V. arvensis*, *Chenopodium album*, *Anagallis arvensis*, *Cirsium arvense*, *Polygonum aviculare*.

4. There was an increase in the percentage of mainly the following species: *Equisetum arvense*, *Sonchus arvensis*, *Setaria glauca*, *S. viridis*, *Convolvulus arvensis*, *Echinochloa crus-galli*, *Galinsoga parviflora* and *G. ciliata*.

5. Changes in the degree of weed infestation of crops differed in various soil types. For example, *Avena fatua* increased its percentage primarily on rendzinas (Bezek), *Vicia tetrasperma* in Pułankowice (podzolic soils) and in Bezek (rendzinas), *Stellaria media* in Pułankowice (podzolic soils), *Matricaria perforata* in Pułankowice (podzol), Bezek (rendzinas), and Dąbrowica (brown soil).

6. The causes of the disappearance or decrease of coverage are mainly the use of herbicides (ca. 80%), mechanical tillage and fertilization (ca. 15%), crop rotation (ca. 10%) while other factors had a much lesser effect.